

Magdalena Hryniewicka

FUNDUSZE POŻYCZKOWE I PORĘCZENIOWE DLA PRZEDSIĘBIORSTW

WPROWADZENIE

Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw, szczególnie tych zaliczanych do sektora MSP, jest konieczne z uwagi na to, że to właśnie ten sektor jest uważany za „motor napędowy polskiej gospodarki”, ponieważ wytwarza prawie 3/4 PKB. W strukturze udziału w PKB przedsiębiorstw, MSP generują co drugą złotówkę (47,3%), w tym najmniejsze firmy blisko co trzecią (29,4%)¹. Według danych z rejestru REGON w Polsce funkcjonowało w 2012 roku ok. 3,8 mln firm, jednak aktywnych przedsiębiorstw było ok. 1,8 mln². Zdecydowana większość (tj. 92,1%) wszystkich przedsiębiorców z sektora MSP to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Osoby prawne i jednostki nie mające osobowości prawnej stanowią zaledwie ok. 7,9% małych i średnich przedsiębiorstw³. Trzeba także podkreślić, że wskaźnik przeżycia pierwszego roku przedsiębiorstw nowo powstałych kształtuje się w Polsce na poziomie ok. 77%. Najwyższymi wskaźnikami przeżycia charakteryzowały się przedsiębiorstwa z sekcji Informacja i komunikacja, Działalność profe-

¹ Raport o stanie sektora MSP 2011–2012, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2013, s. 15.

² Rozbieżność wynika z tego, że nie wszystkie przedsiębiorstwa dopełniają obowiązku, który na nich ciąży i nie zgłaszają faktu zamknięcia swojej działalności gospodarczej do GUS. W związku z tym liczba firm, które faktycznie wykonują działalność, jest o połowę mniejsza aniżeli podaje REGON. Należy podkreślić, że z taką samą sytuacją mamy do czynienia w innych krajach unijnych, w których też nie wszystkie zmiany są zgłaszane na bieżąco do urzędów statystycznych. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2012 roku*, GUS, Warszawa 2013.

³ *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2007–2011*, GUS, Warszawa 2013.

sjonalna, naukowa i techniczna, Przemysł – wskaźnik w granicach 83–88%. Najniższą przeżywalnością natomiast – Zakwaterowanie i gastronomia, Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, Edukacja, Handel i naprawa pojazdów samochodowych – wskaźnik w granicach 63–69%⁴.

Rynek finansowania zewnętrznego w Polsce jest słabo rozwinięty. Najpopularniejszym instrumentem finansowania zwrotnego jest nadal kredyt bankowy (poza środkami własnymi, z których korzysta ok. 70% firm)⁵, który jednak często okazuje się zbyt drogi, szczególnie dla mniejszych przedsiębiorstw zaliczanych do sektora MSP. Kluczowym sposobem na zwiększenie dostępu do kapitału jest rozwój innych form finansowania, jak np. fundusze pożyczkowe czy poręczeniowe. Fundusze pożyczkowe rozwijają się w Polsce od początku lat 90. i działają w różnych formach prawnych, a także mają zróżnicowane kapitały i zasięg działalności. Ich nietypową cechą, w porównaniu do innych krajów, jest brak odpowiednich regulacji prawnych dotyczących sposobu ich działania oraz nadzoru nad nimi. Natomiast podwalinami obecnego kształtu dzisiejszych funduszy poręczeniowych był rządowy program „TOR#10”, tj. *Projekt Rozwoju Małej Przedsiębiorczości* oraz Program „PIL”, tj. *Program Inicjatyw Lokalnych*. Pierwsze fundusze poręczeniowe powstawały w Polsce w pierwszej połowie lat 90. XX wieku w ramach programu Inicjatyw Lokalnych ze środków europejskich (PHARE)⁶. Zarówno fundusze pożyczkowe, jak i poręczeniowe są zaliczane w Polsce do Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB)⁷.

Celem niniejszego artykułu jest analiza i ocena funkcjonowania w Polsce funduszy pożyczkowych oraz poręczeniowych. W tym określenie zasad ich działania oraz rozmiarów udzielonego wsparcia dla przedsiębiorstw. Ponadto przedstawiono tu także dane dotyczące aktywności tych instytucji oraz charakterystykę odbiorców tego rodzaju usług, nakreślając dalsze kierunki ich rozwoju.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Raport o stanie sektora..., *op. cit.*, załącznik 1.

⁶ Szerzej: B. Bartkowiak, *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, CeDeWu, wyd. I, Warszawa 2009.

⁷ Także: B. Filipiak, J. Ruszała, *Instytucje otoczenia biznesu. Rozwój, wsparcie, instrumenty*, Difin, Warszawa 2009; A. Skowronek-Mielczarek, *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, SGH, Warszawa 2013; K.B. Matusiak (red.), *Rozwój lokalnych systemów wspierania przedsiębiorczości*, MGiP, Warszawa 2005.

1. ZASADY FUNKCJONOWANIA FUNDUSZY POŻYCZKOWYCH I PORĘCZENIOWYCH

Fundusze pożyczkowe należą do zwrotnych instrumentów wsparcia dla przedsiębiorców i są regulowane przez Ustawę *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*⁸ oraz wydane na jej podstawie liczne rozporządzenia. Wśród ważniejszych dotyczących omawianego tematu należy wymienić dwa: *w sprawie udzielania pomocy na wzmocnienie potencjału instytucji otoczenia biznesu* oraz *w sprawie udzielania pomocy przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe*⁹. Z kolei podstawowym europejskim aktem prawnym określającym możliwe do stosowania instrumenty inżynierii finansowej jest Rozporządzenie Rady Wspólnoty Europejskiej¹⁰.

Zgodnie z przyjętą definicją fundusz pożyczkowy to wyodrębniony księgowo fundusz przeznaczony na udzielanie pożyczek mikroprzedsiębiorcom, małym lub średnim przedsiębiorcom, bądź podmiotom podejmującym działalność gospodarczą. Z kolei fundusz poręczeniowy to osoba prawna, która nie działa w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczza zysk na cele statutowe służące tworzeniu korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Fundusz prowadzi działalność polegającą na udzielaniu poręczeń oraz gwarancji mikro, małym lub średnim przedsiębiorcom, bądź osobom podejmującym działalność gospodarczą. Fundusz może także udzielać poręczeń organizacjom pozarządowym zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹¹. Są to takie jednostki, które współpracują z Krajowym Systemem Usług (KSU) na podstawie zawartego porozumienia. W 2012 roku w ramach KSU współpracowało 45 funduszy poręczeniowych z 55 działających na obszarze całego kraju, których łączny kapitał poręczeniowy wynosił 1,05 mld zł. W 2012

⁸ Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2006, Nr 227, poz. 1658).

⁹ Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie udzielania pomocy na wzmocnienie potencjału instytucji otoczenia biznesu w ramach regionalnych programów operacyjnych (zaktualizowane przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju dnia 18 grudnia 2013 r.) przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 26 sierpnia 2010 r. zmieniające Rozporządzenie w sprawie udzielania pomocy przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w ramach regionalnych programów operacyjnych.

¹⁰ Rozporządzenie (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

¹¹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.) – art. 3 ust. 2.

roku fundusze poręczeniowe KSU udzieliły poręczeń na następujące kwoty: (1) 1 stycznia 2012–30 czerwca 2012 roku fundusze udzieliły 2932 poręczeń na kwotę 441,0 mln zł (dane z 42 FPK); (2) 1 lipca 2012–31 grudnia 2012 roku fundusze udzieliły 2706 poręczeń na kwotę 403,0 mln zł (dane z 45 FPK).

Aby omawiane instytucje otoczenia biznesu¹² mogły udzielać pożyczek i poręczeń muszą zgodnie z prawem spełnić wiele wymogów o charakterze technicznym, ekonomicznym oraz w zakresie etyki zawodowej. Większość z tych wymagań w obszarze pierwszym i trzecim jest bardzo podobna.

1. W zakresie **potencjału technicznego**:

- posiadać na terytorium RP miejsce prowadzenia działalności, oznaczone w sposób widoczny i łatwo dostępne dla podmiotów chcących skorzystać z takich usług;
- zarejestrować się w Krajowym Systemie Usług (KSU) dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (prowadzonym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości zgodnie z zapisami rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 25 stycznia 2005 r., w sprawie Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw w zakresie świadczenia usług finansowych polegających na udzielaniu pożyczek/poręczeń;
- dysponować wydzielonym pomieszczeniem oraz wyposażeniem biurowym (w tym posiadać odpowiednie urządzenia) techniczne zapewniające właściwą obsługę klientów;
- zatrudniać na umowę o pracę minimum 2 osoby w pełnym wymiarze czasu pracy;
- osoby zarządzające funduszem muszą: (i) legitymować się wykształceniem wyższym w dziedzinie finansów, ekonomii, prawa, bankowości lub organizacji i zarządzania albo ukończyć studia podyplomowe lub szkolenia w tej dziedzinie i posiadać wykształcenie wyższe, (ii) mieć minimum dwuletnie doświadczenie zawodowe w pracy w funduszu pożyczkowym lub poręczeniowym, bądź w instytucji finansowej w rozumieniu ustawy o funduszach inwestycyjnych, na stanowisku co najmniej specjalisty lub równorzędnym;
- osoby zarządzające funduszem mogą także mieć wykształcenie średnie o profilu ekonomicznym oraz: (a) mieć minimum roczne doświadczenie zawodowe w zakresie usług realizowanych przez fundusze pożyczkowe lub poręczeniowe, bądź instytucje finansowe w rozumie-

¹² K.B. Matusiak, M. Mażewska, R. Banisch, *Budowa Skutecznego Otoczenia Innowacyjnego Biznesu w Polsce*, PARP, Warszawa 2011.

niu ustawy o funduszach inwestycyjnych **lub** (b) co najmniej trzyletnie doświadczenie zawodowe w zakresie usług finansowych realizowanych przez fundusze pożyczkowe lub poręczeniowe, bądź instytucje finansowe w rozumieniu ustawy o funduszach inwestycyjnych;

- prowadzić ewidencję wykonywanych usług i zawrzeć umowę lub porozumienie o współpracy z PARP – w przypadku funduszy pożyczkowych;
- posiadać regulamin działalności pożyczkowej/poręczeniowej ustanowiony przez organ zarządzający funduszu oraz minimalny roczny plan swojej działalności;
- posiadać, określone na piśmie, zasady zarządzania środkami finansowymi funduszu pożyczkowego/poręczeniowego.

2. Spełniać wymogi w zakresie **potencjału ekonomicznego**:

Fundusze pożyczkowe

- w poprzednim roku obrotowym przychód z realizacji usług finansowych polegających na udzielaniu pożyczek powinien wynosić netto min. 50 tys. zł;
- kapitał w wysokości min. 500 tys. zł;
- max. 5% wartości rocznej udzielonych pożyczek można przeznaczyć na pokrycie kosztów zarządzania funduszem pożyczkowym (jeśli przychody funduszu nie wystarczają);

Fundusze poręczeniowe

- kapitał w wysokości min. 1 mln zł od 2012 roku (wcześniej było 500 tys. zł);
- wartość poręczenia nie może przekraczać 80% kwoty udzielonego kredytu/pożyczki lub wielkości odpowiedniej transakcji, jeśli kredyt lub pożyczka są objęte wieloma poręczeniami udzielonymi przez fundusze poręczeń, wskaźnik ten dotyczy łącznej wartości wszystkich poręczeń;
- maksymalna wartość poręczenia nie może przekroczyć 5% kapitałów własnych funduszu poręczeniowego.

3. W zakresie **zasad etyki zawodowej**:

- prowadzić działalność zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa;
- przestrzegać zasad wolnej i uczciwej konkurencji oraz równego traktowania wszystkich uczestników obrotu gospodarczego;
- zapewniać poprawność i jasność sformułowań w zawieranych umowach;
- świadczyć usługi z należytą starannością, a w razie braku niezbędnej wiedzy lub doświadczenia skierować podmiot zamierzający korzystać z jego usług do innego ośrodka, posiadającego taką wiedzę i doświadczenie;

- zapewniać poufność informacji uzyskanych w związku ze świadczeniem usług;
- zachować szczególną ostrożność w formułowaniu zarzutów wobec innych podmiotów;
- dążyć do polubownego załatwiania sporów;
- zapewniać realizację usług wyłącznie przez wykwalifikowany personel i zapewnić im stały rozwój;
- posiadać system zarządzania, jakością udzielania pożyczek, zgodny z wymogami obowiązującej normy PN-EN ISO 9001, oraz zawierać szczegółowe opisy postępowania – w przypadku funduszy pożyczkowych.

Fundusze pożyczkowe oferują swoim klientom pożyczki na ściśle określonych zasadach, które są zróżnicowane na terenie całego kraju. Są one szczegółowo określone w regulaminach poszczególnych podmiotów. Wśród zasad ogólnie obowiązujących należy wymienić np.:

- pożyczka może być udzielona na cele inwestycyjne, obrotowe lub inwestycyjno-obrotowe;
- kwota pożyczki wynosi maksymalnie do 120 tys. zł na jeden cel (w wielu funduszach po zmianach maksymalna kwota jest wyższa i może wynieść do 500 tys. zł);
- okres spłaty pożyczki to najczęściej 36 miesięcy. Dopuszczalny jest 6-miesięczny okres karencji w spłacie rat kapitału. W wyniku wprowadzonych zmian w wielu funduszach istnieje możliwość udzielenia pożyczki o okresie spłaty nawet do 96 miesięcy;
- minimalny wkład własny pożyczkobiorcy określono na poziomie 20% wartości przedsięwzięcia;
- oprocentowanie pożyczek uzależnione jest od rynkowych stóp procentowych i nie może być niższe niż stopa referencyjna, która jest ustalana zgodnie z metodologią określoną w Komunikacie Komisji Europejskiej;
- od przyznanej pożyczki pobierana jest opłata manipulacyjna, której wysokość ustalana jest indywidualnie przez poszczególne fundusze. Jest ona uzależniona np.: od branży, w której prowadzona jest działalność czy też stopnia ryzyka przedsięwzięcia (wynosi najczęściej od 1% do 3%);
- spłata pożyczki musi być zabezpieczona obligatoryjnie w postaci weksła *in blanco* oraz dodatkowo w innej indywidualnie ustalonej formie, np.: poręczenie funduszu poręczeniowego, poręczenie przez osoby trzecie, hipoteka, przewłaszczenie, cesja wierzytelności z umów. Rodzaje zabezpieczeń mogą być łączone.

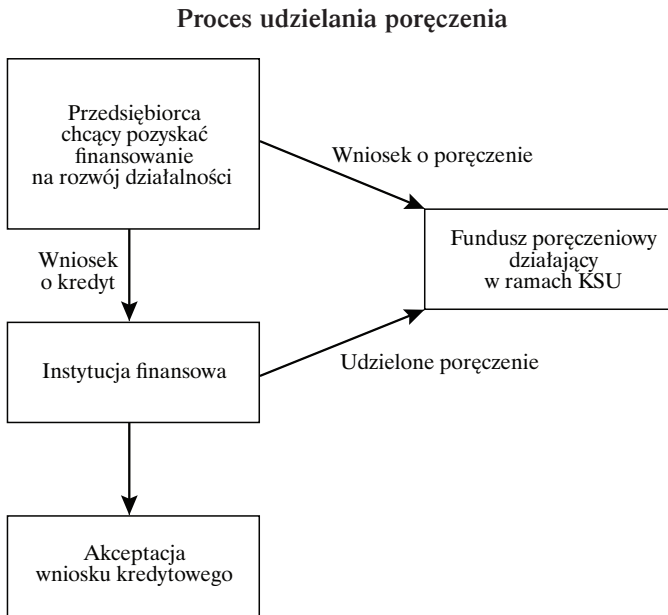
Warunki udzielania poręczeń kredytowych przez fundusze poręczeniowe dla przedsiębiorstw są następujące¹³:

- przedsiębiorca musi posiadać status mikro, małego lub średniego przedsiębiorcy (klasyfikowanych zgodnie z definicją Komisji Europejskiej) oraz prowadzić działalność gospodarczą na terytorium Polski;
- przedsiębiorca złożył wniosek o kredyt lub pożyczkę w instytucji finansowej (banku lub funduszu pożyczkowym), z którą dany fundusz poręczeniowy ma podpisaną umowę o współpracy. Poręczane są jedynie zobowiązania wobec instytucji finansowych (bank lub fundusz pożyczkowy), z którymi fundusz ma podpisaną umowę o współpracy;
- warunkiem ograniczającym zakres podmiotowy udzielanych poręczeń i pożyczek jest brak posiadania przez przedsiębiorcę zdolności do spłaty zaciągniętego zobowiązania, a w przypadku kredytów – brak zdolności kredytowej w rozumieniu ustawy Prawo bankowe;
- poręczenie nie może być udzielone przedsiębiorcy, na którym ciąży obowiązek zwrotu uzyskanej przez niego wcześniej pomocy publicznej, wynikającej z decyzji Komisji Europejskiej;
- poręczeniem może być objęty kredyt lub pożyczka przeznaczona na cele bezpośrednio związane z podejmowaniem lub prowadzeniem działalności gospodarczej;
- maksymalna wartość poręczenia nie może przekroczyć 5% kapitałów własnych funduszu poręczeniowego;
- poręczenie może być udzielone do wysokości max. 80% kwoty kapitału przyznanego kredytu lub pożyczki, zaś wartość poręczenia w okresie jego trwania nie może przekroczyć 80% wysokości aktualnych zobowiązań, wynikających z zawartej umowy kredytowej, bądź pożyczkowej;
- poręczenie jest terminowe – maksymalny okres to 60 miesięcy (niezależnie od okresu kredytowania);
- odpowiedzialność funduszy z tytułu poręczenia nie obejmuje odsetek, prowizji, opłat oraz kosztów dochodzenia należności przez instytucję finansującą;
- fundusze powszechnie akceptują karencję w spłacie zaciągniętego kredytu czy pożyczki;

¹³ Ministerstwo Gospodarki, *Raport o stanie funduszy poręczeniowych w Polsce – stan na dzień 31 grudnia 2011 r.*, Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych, Warszawa 2012, s. 10–11 oraz szczegółowo M. Gajewski, T. Kiliański, T. Szczucki, *Zasady organizacji i funkcjonowania funduszy poręczeń kredytowych*, PFPiR MSP, Radom 2000.

- opłaty i prowizje pobierane są jedynie za okres od daty zawarcia umowy poręczenia do terminu ważności poręczenia. Wysokość prowizji najczęściej uzależniona jest od okresu, na jaki zawarta została umowa kredytu/pożyczki.

Rysunek 1

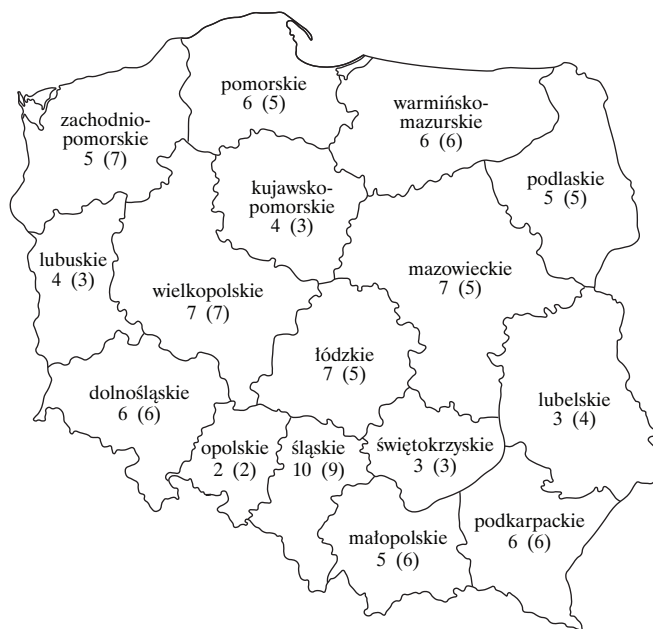
Źródło: Krajowy System Usług.

2. FUNDUSZE POŻYCZKOWE W POLSCE

W Polsce w 2012 roku działalność prowadziło 86 funduszy pożyczkowych. W ostatnich latach ich liczba nie zmieniła się drastycznie – w odniesieniu do 2009 roku według danych Polskiego Związku Funduszy Pożyczkowych (PZPF) było ich 82. Rozkład terytorialny zaprezentowano na mapie 1. W przypadku sześciu województw, tj. dolnośląskiego, opolskiego, podkarpackiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego ich liczba w 2012 roku nie uległa zmianie w stosunku do 2009 roku. Należy także zauważyć, że w 2012 roku najmniej takich instytucji funkcjonowało w województwie opolskim (tj. 2), natomiast w województwie śląskim było ich pięciokrotnie więcej niż w województwie opolskim.

Mapa 1

Liczba funduszy pożyczkowych w latach 2009 i 2012

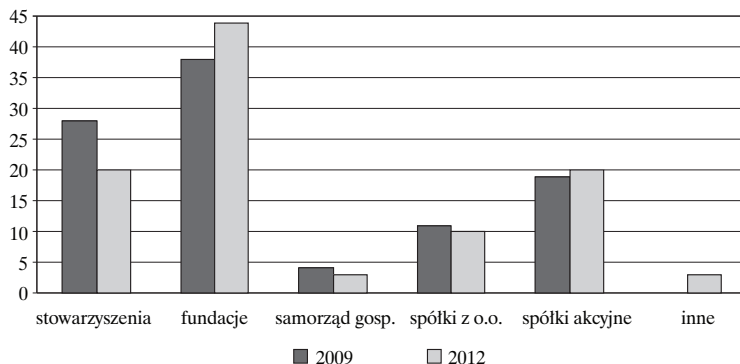
Uwaga: w nawiasie podano liczbę funduszy pożyczkowych w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów: *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w latach 2009 i 2012*.

Niewielki wzrost liczby funduszy pożyczkowych nie miał istotnego przełożenia na zmiany organizacyjno-prawne. Zarówno w 2009 roku jak i 2012 roku dominowały fundacje, a następnie stowarzyszenia oraz spółki akcyjne (rysunek 2). Z danych PZPF wynika, że ponad połowa działających na terenie kraju funduszy pożyczkowych (tj. 50,8%) nie posiada żadnego oddziału. Jest to spowodowane tym, że instytucje zaliczone do tej grupy mają niski kapitał własny oraz dość małe doświadczenie, gdyż krótko prowadzą działalność w tym zakresie i w związku z tym nie widzą potrzeby zakładania oddziałów terenowych. Jednak pozostała część omawianych podmiotów ma oddziały terenowe, ich liczba mieści się w przedziale od jednego do pięciu. Fundusze pożyczkowe, które mają jeden oddział terenowy stanowią 31,5% ogółu, natomiast te, które mają dwa oddziały to zaledwie 2,9%. Z kolei 7,4% funduszy pożyczkowych miało trzy placówki zamiejscowe i tyle samo pięć oddziałów.

Rysunek 2

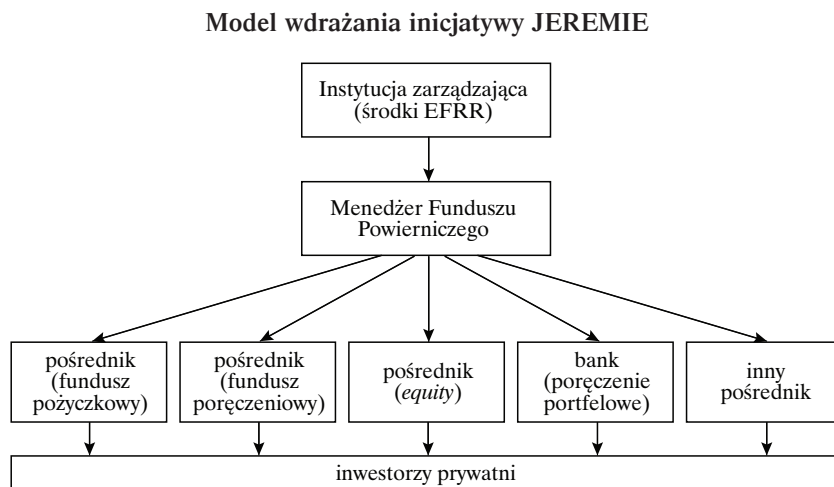
Struktura funduszy pożyczkowych według formy organizacyjno-prawnej
w latach 2009 i 2012 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów: *Ośrodki innowacji...*, op. cit.

Na koniec 2009 roku wszystkie fundusze pożyczkowe funkcjonujące w Polsce posiadały kapitały w łącznej wysokości ok. 1,5 mld zł, natomiast w 2012 roku wartość ta wyniosła niespełna 2 mld zł. Wzrost ten był spowodowany pozyskiwaniem przez fundusze pożyczkowe kapitału z Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). Wsparciem takim zostały objęte fundusze pożyczkowe z 11 województw Polski, a w kolejnych 5 województwach wprowadzono taką możliwość poprzez program JEREMIE (*Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*). Inicjatywa ta powstała z ramienia Komisji Europejskiej, Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego i Europejskiego Banku Inwestycyjnego w 2005 roku i jest realizowana od 2007 roku w ramach polityki spójności. W Polsce realizacja JEREMIE opóźniła się ze względu na problemy prawne i przedłużające się negocjacje między kandydatem na menedżera funduszu (tj. Europejskim Funduszem Inwestycyjnym) a województwami. Ostatecznie z powodu różnic w opiniach dotyczących zobowiązań różnych stron i zapisów umowy oraz braku zaufania, wszystkie województwa zrezygnowały z oferty Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego i zdecydowały się na wyłonienie menedżera funduszu w konkursie. Pierwsze konkursy zostały ogłoszone dopiero w 2009 roku. W zasadzie w prawie wszystkich regionach objętych wsparciem inicjatywy JEREMIE, konkursy wygrał Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), z wyjątkiem województwa kujawsko-pomorskiego, w którym Menedżerem Funduszu Powierniczego jest Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o.

Rysunek 3

Źródło: *Analiza możliwości zastosowania zwrotnych mechanizmów finansowania inwestycji w perspektywie 2014–2020 w woj. śląskim*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa grudzień 2012 r., s. 28.

Proces przekazywania środków przedstawia rysunek 3. Najpierw środki trafiają do wyodrębnionego funduszu powierniczego zarządzanego przez wyspecjalizowanego menedżera. Następnie z funduszu powierniczego są transferowane do małych i średnich przedsiębiorstw z wykorzystaniem pośredników finansowych (np. banków, funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, funduszy *venture capital*, itp.). Zadaniem menedżera jest modelowanie inwestycji, wybór oraz wsparcie merytoryczne pośredników finansowych, monitoring oraz raportowanie na potrzeby Instytucji Zarządzającej i Komisji Europejskiej.

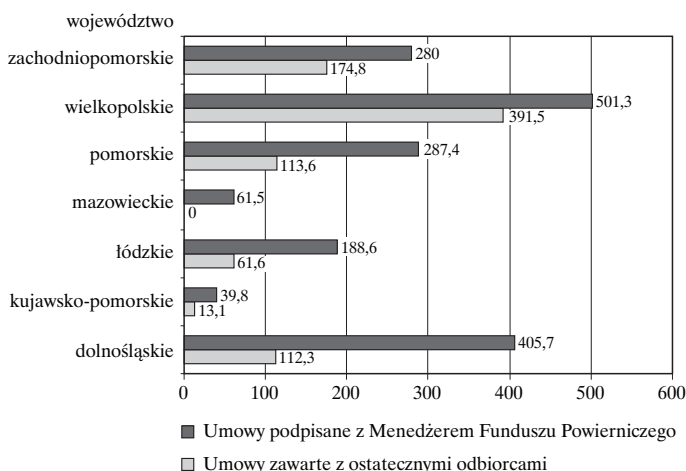
W Polsce inicjatywa ta funkcjonowała na terenie siedmiu województw (dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, pomorskiego, mazowieckiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego) i była wdrażana za pomocą środków z RPO (rysunek 4). Ogółem na realizację inicjatywy JEREMIE przeznaczono ok. 1,7 mld zł, z czego 1,36 mld zł to środki unijne. Środki były przeznaczone przede wszystkim na rozwój dla małych i średnich przedsiębiorstw, które z różnych przyczyn nie mogły ich otrzymać np. z banków komercyjnych z powodu braku zdolności kredytowej.

Według danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na koniec 2012 roku zawarto 7 umów z Menedżerami Funduszu Powierniczego o wartości 1 764,3 mln zł. Natomiast pośrednicy finansowi z ostatecznymi odbiorcami

podpisali 7665 umów o wartości 866,9 mln zł. Alokacja w odniesieniu do wartości środków przekazanych do Funduszu Powierniczego na koniec 2012 roku była na poziomie 49%. Zdecydowanie największą pulę środków finansowych wykorzystali przedsiębiorcy z województw wielkopolskiego oraz zachodniopomorskiego (odpowiednio: 78,1%, 62,4%). W przypadku pozostałych regionów objętych wsparciem środki wykorzystano w granicach 27–33%, z wyjątkiem Mazowsza.

Rysunek 4

**Wysokość środków finansowych na program JEREMIE
oraz wartość zawartych umów – stan na 2012 r. (w mln zł)**

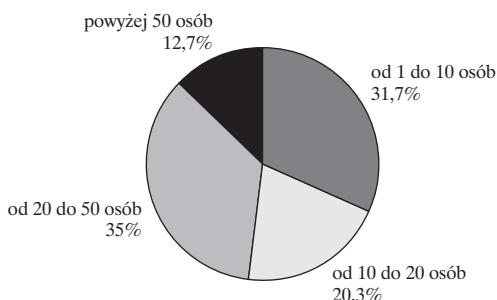

Źródło: Raport za 2012 r. z postępu wdrażania *Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007–2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013, s. 54.

Pracownicy funduszy pożyczkowych muszą spełniać ściśle określone warunki zapisane w standardzie usług pożyczkowych. Nawiązują one do poziomu ich wykształcenia czy też doświadczenia zawodowego. Analizując strukturę zatrudnienia pracowników funduszy pożyczkowych, można stwierdzić, że od kilku lat nie występują tam znaczne różnice, a zatrudnienie utrzymuje się na względnie zbliżonym poziomie. Ponad połowa funduszy pożyczkowych utrzymuje zatrudnienie na poziomie do 20 pracowników, natomiast zaledwie ok. 13% tych instytucji zatrudnia więcej niż 50 osób. Taka struktura zatrudnienia wynika z różnych czynników, np.: z wielkości danego funduszu, wysokości posiadanych kapitałów, liczby oddziałów terenowych czy też zasięgu działania (rysunek 5).

Rysunek 5

Liczba pracowników w funduszach pożyczkowych w 2012 r. (w %)

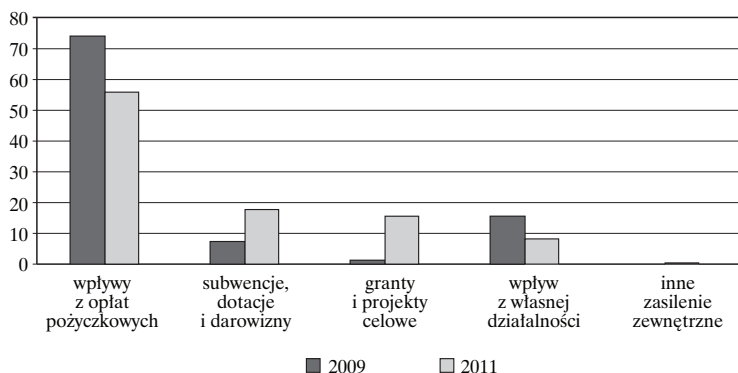
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiego Związku Funduszy Pożyczkowych.

Z dostępnych danych wynika, że fundusze pożyczkowe poza pożyczkami świadczą także innego rodzaju usługi, np. związane ze szkoleniami, doradztwem czy konsultingiem¹⁴. Świadczenie innego rodzaju usług (poza pożyczkami) stanowi element uzupełniający ofertę tych instytucji. Jednak poza pozyskiwaniem środków finansowych na udzielanie pożyczek (inicjatywa JEREMIE) czy też na podwyższanie kapitałów własnych niezbędne są środki na prowadzenie bieżącej działalności. Porównując strukturę finansowania w latach 2009 i 2011 można zauważyć pewne różnice, jednak zarówno w jednym, jak i drugim przypadku najwyższy udział miały środki finansowe pochodzące z opłat pożyczkowych (w 2009 roku stanowiły one 74%, a w 2011 roku 56%). Prawie o połowę zmniejszyły się wpływy z własnej działalności (z 16% w 2009 roku do 9% w 2011 roku). Jednak w tym okresie zaobserwowano ponad ośmiokrotny wzrost w odniesieniu do 2009 roku z grantów i projektów celowych oraz ponad dwukrotny z subwencji, dotacji oraz darowizn. Wynik ten świadczy o coraz lepszym i umiejętnym pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych i wykorzystywaniu ich na własny rozwój (por. rysunek 6).

¹⁴ Konsulting i doradztwo są często pojęciami używanymi zamiennie, istnieje także przekonanie, że nie ma żadnej różnicy pomiędzy konsultingiem a doradztwem, a *konsulting* jest po prostu angielskim odpowiednikiem polskiego terminu „doradztwo”. Jednak w literaturze przedmiotu można przeczytać, że: **doradztwo** polega na udzielaniu pomocy przy rozwiązywaniu problemów o charakterze fragmentarycznym. Usługi te wykonywane są zazwyczaj przez osobę będącą ekspertem w danej dziedzinie. Doradcy jedynie proponują rozwiązania, jednak nie pomagają w ich wdrażaniu. **Konsulting** natomiast jest usługą bardziej zaawansowaną niż doradzanie. Jest bardziej kompleksowy, zwykle związany z uczeniem klienta. Zazwyczaj pomoc taka obejmuje także prace związane z wdrażaniem proponowanego rozwiązania.

Rysunek 6

Struktura finansowania budżetu funduszy w latach 2009 i 2011 (w %)

Uwaga: brak danych dla 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów: *Ośrodki innowacji...*, *op. cit.*

Fundusze pożyczkowe udzielają pożyczek przede wszystkim przedsiębiorcom z sektora MSP, czyli mikro, małym i średnim firmom. Niektóre z nich udzielają także pożyczek osobom, które zamierzają rozpocząć działalność gospodarczą. Jednak udział tych pierwszych w strukturze pożyczek aktywnych wynosi ok. 85%, z kolei tych drugich zaledwie ok. 15%. Przedsiębiorca, który chce skorzystać z takiego wsparcia zwrotnego, musi spełnić kilka wymogów: 1) zgodnie z przyjętą w Polsce definicją powinien mieć status mikro, małego lub średniego przedsiębiorcy; 2) jego firma musi posiadać siedzibę i prowadzić działalność na terenie obsługiwany przez dany fundusz; 3) musi terminowo regulować zobowiązania wobec Skarbu Państwa; 4) musi konkretnie zdefiniować cel, na który chce uzyskać pożyczkę oraz mieć wizję rozwoju firmy; 5) nie może prowadzić szkodliwej dla środowiska działalności przemysłowej czy też takiej, która mogłaby być powszechnie uznawana za nieetyczną (np. hazard, domy publiczne).

Ze struktury korzystających z usług pożyczkowych omawianych instytucji wynika, że najczęściej beneficjentami są podmioty zatrudniające do 9 osób. Co prawda w 2012 roku ich liczba zmalała o prawie 20% w stosunku do 2009 roku to i tak mają one największy udział w strukturze odbiorców tych usług. Należy także zauważyć, że w strukturze portfela pożyczek nastąpił ponad pięciokrotny wzrost liczby beneficjentów zaliczanych do podmiotów małych zatrudniających od 10 do 49 pracowników (zob. tabela 1).

Tabela 1

Odbiorcy usług pożyczkowych w latach 2009 i 2012 (w %)

Podmioty	2009	2012
Mikro (do 9 osób)	96,5	77,3
Małe (10–49 osób)	3,4	17,8
Średnie (50–249 osób)	0,1	3,8
Inne	–	1,1

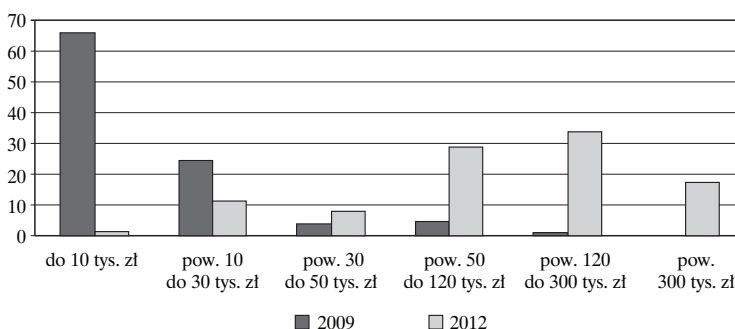
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów: *Ośrodki innowacji...*, *op. cit.*

Wzrost zainteresowania funduszami pożyczkowymi wśród podmiotów małych i średnich wynika ze zwiększenia maksymalnej kwoty pożyczki ze 120 tys. zł do 500 tys. zł (niektóre fundusze realizujące inicjatywę JEREMIE mogą udzielać wsparcia w maksymalnej wysokości do 1 mln zł) oraz wydłużenia okresu spłaty do 96 miesięcy. Dlatego w odniesieniu do 2009 roku obserwujemy kilkakrotnie wyższy wzrost zainteresowania tymi usługami wśród podmiotów małych i średnich.

Zmiana warunków miała także wpływ na wysokość udzielanych pożyczek. W 2009 roku w strukturze portfela pożyczek aktywnych dominowały te o najniższej wartości do 10 tys. zł (ok. 65%), natomiast w 2012 roku o wartości od 120 tys. zł do 300 tys. zł (udział ok. 34%). Zwiększyło się także zainteresowanie pożyczkami o wartości powyżej 300 tys. zł (z 0,01% w 2009 roku do 17% w 2012 roku), co było prawdopodobnie spowodowane wydłużeniem terminów spłaty zaciągniętych zobowiązań (zob. rysunek 7).

Rysunek 7

Struktura wysokości udzielanych pożyczek w latach 2009 i 2012 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów: *Ośrodki innowacji...*, *op. cit.*

3. Badania Polskiego Związku Funduszy Pożyczkowych

Polski Związek Funduszy Pożyczkowych (PZFP) rocznie przeprowadza własną analizę rynku funduszy pożyczkowych w Polsce¹⁵, dostarczając interesujących informacji od tych, którzy wzięli udział w badaniu. Ogółem ze wszystkich funkcjonujących w 2012 roku w Polsce funduszy pożyczkowych uzyskano informacje zwrotne od 63 funduszy pożyczkowych.

Według danych PZFP fundusze pożyczkowe, które biorą udział w badaniu, od początku swojej działalności według stanu na koniec 2009 roku udzieliły ogółem 57,8 tys. pożyczek, natomiast w 2012 roku ich liczba wyniosła 82,4 tys. (w tym tylko w 2012 roku blisko 8,3 tys. pożyczek) (zob. tabela 2). W związku z tym średnio jeden fundusz w 2012 roku udzielił 130 pożyczek, których przeciętna jednostkowa wartość wyniosła ok. 77 tys. zł, co oznacza ponad dwukrotny wzrost przeciętnej wartości jednostkowej w porównaniu z 2009 rokiem.

Tabela 2

Struktura udzielonych pożyczek ogółem w 2012 r.

Wartość	Liczba	Udział (w %)
Do 10 tys.	558	6,74
10–30 tys.	3169	38,28
30–50 tys.	1359	16,42
50–120 tys.	1782	21,53
120–300 tys.	1103	13,32
Powyżej 300 tys.	307	3,71
Razem	8 278	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZPF.

Analiza struktury ilości i wartości udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe, których odbiorcami są beneficjenci z poszczególnych województw, jest dość zróżnicowana (zob. tabele 3 i 4). W odniesieniu do liczby zawartych

¹⁵ Przegląd istniejących systemów wsparcia przedsiębiorstw pod kątem ułatwień w dostępie do finansowania w innych krajach Unii Europejskiej znajduje się w *Ekspertyzie dotyczącej uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz system prawno-instytucjonalnego wdrażania instrumentów inżynierii finansowej w Polsce Wschodniej*, PAG Uniconsult Sp z o.o., Warszawa 2010, s. 33–39.

umów zwraca uwagę wysoki udział udzielonych pożyczek dla beneficjentów trzech województw (małopolskiego, mazowieckiego i zachodniopomorskiego), których łączny udział we wszystkich zawartych umowach wyniósł ponad 60%. Najmniejszą liczbę umów zawarto z przedsiębiorcami z województw lubuskiego i lubelskiego.

Tabela 3

Struktura udzielonych pożyczek w 2012 r. – układ regionalny

Województwo	Liczba udzielonych pożyczek	Struktura wartości pożyczek (w %)
Dolnośląskie	163	2,66
Kujawsko-Pomorskie	154	2,21
Lubelskie	85	0,46
Lubuskie	68	4,78
Łódzkie	323	7,42
Małopolskie	2149	7,92
Mazowieckie	1654	4,20
Opolskie	227	5,27
Podkarpackie	125	5,35
Podlaskie	118	2,22
Pomorskie	705	6,09
Śląskie	300	7,97
Świętokrzyskie	308	6,56
Warmińsko-Mazurskie	314	5,41
Wielkopolskie	379	9,09
Zachodniopomorskie	1206	22,39
Razem	8 278	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZPF.

Tabela 4

**Struktura liczby pożyczek udzielonych w 2012 r. w podziale na województwa
i wartość pożyczek**

Województwo	Do 10 tys. zł	Od 10 do 30 tys. zł	Od 30 do 50 tys. zł	Od 50 do 120 tys. zł	Od 120 do 300 tys. zł	Powyżej 300 tys. zł	Razem
Dolnośląskie	3,6	28,6	28,4	25,0	13,2	1,1	100
Kujawsko-Pomorskie	3,7	23,7	14,8	18,5	31,1	8,1	100
Lubelskie	11,3	39,2	39,2	10,3	0,0	0,0	100
Lubuskie	5,4	23,2	17,9	34,8	13,4	5,4	100
Łódzkie	5,4	43,2	17,1	33,3	0,9	0,0	100
Małopolskie	17,7	55,4	11,8	9,6	4,3	1,1	100
Mazowieckie	2,9	69,8	9,9	9,9	7,4	0,0	100
Opolskie	1,4	11,3	13,0	28,7	29,4	16,4	100
Podkarpackie	0,9	22,2	15,4	46,2	15,4	0,0	100
Podlaskie	2,2	21,7	12,0	27,2	19,6	17,4	100
Pomorskie	22,0	36,6	16,9	22,9	1,6	0,0	100
Śląskie	2,3	22,1	15,7	37,5	12,8	9,6	100
Świętokrzyskie	4,4	17,7	35,1	25,2	9,2	8,5	100
Warmińsko-Mazurskie	4,3	21,4	14,8	36,9	22,4	0,2	100
Wielkopolskie	5,9	17,1	11,8	35,9	29,1	0,3	100
Zachodniopomorskie	1,7	10,2	13,6	28,8	45,8	0,0	100
Ogółem	6,74	38,28	16,42	21,53	13,32	3,71	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZPF.

Z analizy danych zawartych w tabeli 4 wypływa wiele wniosków, wśród najważniejszych należy wymienić:

- ponad 38% udział wśród wszystkich udzielonych pożyczek w strukturze portfela miały te o wartości od 10 tys. zł do 30 tys. zł. Następnie prawie 22% stanowiły te o wartości od 50 tys. zł. do 120 tys. zł;
- najwięcej pożyczek o najniższej wartości, tj. do 10 tys. zł, udzielono przedsiębiorcom z województw pomorskiego i małopolskiego (odpowiednio: 22% i 17%);
- wśród pożyczek o wartości od 50 tys. zł do 120 tys. zł największą aktywnością wykazali się przedsiębiorcy z województwa podkarpackiego;

- żadnej pożyczki o wartości powyżej 300 tys. zł nie zawarto z podmiotami gospodarczymi z 6 regionów Polski, tj. województw: lubelskiego, łódzkiego, mazowieckiego, podkarpackiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego;
- województwo zachodniopomorskie było liderem pod względem udzielonych pożyczek dla firm o wartości od 120 tys. zł do 300 tys. zł, jego udział w wartości ogółem wyniósł prawie 46%.

Głównymi beneficjentami poddanych badaniu funduszy pożyczkowych w 2012 roku były mikro i małe przedsiębiorstwa. Bez względu na wysokość kapitałów funduszy pożyczkowych największy udział w każdym z nich miały mikrofirmy. Natomiast instytucje posiadające najniższy kapitał (do 3 mln zł) skoncentrowane były przede wszystkim na udzielaniu pożyczek najmniejszym podmiotom, które zatrudniały do 9 pracowników. Z kolei fundusze o najwyższej wartości kapitału (powyżej 40 mln zł) mają w swojej strukturze najwyższy (ponad 4,5%) udział przedsiębiorstw średnich. Jest to jak najbardziej uzasadnione, bowiem firmy średnie na rozwój swoich firm potrzebują wyższych środków finansowych aniżeli podmioty mikro, w związku z tym korzystają z usług tych instytucji, które mogą zaoferować im wyższe kwoty pożyczek (zob. tabela 5).

Tabela 5

Struktura udzielonych pożyczek w odniesieniu do wartości posiadanych kapitałów według klas wielkości przedsiębiorstw

Wyszczególnienie	Do 3 mln zł	Od 3 do 10 mln zł	Od 10 do 20 mln zł	Od 20 do 40 mln zł	Powyżej 40 mln zł
Mikro	100	74,99	75,20	86,65	72,48
Małe	–	20,57	20,89	9,67	20,85
Średnie	–	3,75	2,00	3,68	4,53
Inne	–	0,69	1,91	–	2,14
Razem	100	100	100	100	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZPF.

Działalność funduszy pożyczkowych, tak jak innych typów instytucji finansowych, obarczona jest ryzykiem¹⁶. Skalę ryzyka, z jakim mają do czynienia te jednostki finansowe, najlepiej odzwierciedlają dane obrazujące skalę należności regulowanych z opóźnieniem oraz wartość windykowanych i utraconych

¹⁶ M. Matejun (red.), *Wspomaganie i finansowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2012.

pożyczek. Z danych PZPF wynika, że ok. 75% pożyczek jest spłacanych terminowo. Pozostałe podlegają windykacji. O ile w odniesieniu do tych, których termin opóźnienia w spłacie nie przekracza 30 dni nie można mówić, że jest to zobowiązanie stracone, a jedynie zagrożone, o tyle w przypadku, gdy opóźnienie w spłacie wynosi lub przekracza 180 dni można mieć obawy co do jego odzyskania w całości. Z zaprezentowanych w tabeli 6 danych wynika, że największy udział windykowanych pożyczek dotyczy funduszy o najniższym poziomie kapitału do 3 mln zł, tj. 19,5%. Natomiast pod względem wartości pożyczek windykowanych najmniej korzystnie wygląda sytuacja pożyczkodawców o stosunkowo dużym poziomie wyposażenia kapitałowego (od 20 do 40 mln zł.) ich udział w portfelu pożyczek aktywnych wyniósł w 2012 roku 9,5%. W tej grupie wystąpiło najmniej pożyczek zagrożonych pod względem ilościowym i jednocześnie były one o najwyższej wartości. W nawiązaniu do pożyczek straconych w portfelu pożyczek aktywnych, to ogółem ich udział w 2012 roku wyniósł ok. 1,5%. Pomimo że jest ich stosunkowo niewiele to i tak powinny być sygnałem ostrzegawczym dla podmiotów, którym nie udało się odzyskać swoich zobowiązań. Pożyczki stracone o najwyższej wartości (6,6% wysokości posiadanych kapitałów) wystąpiły w funduszach pożyczkowych posiadających najniższe kapitały, natomiast pod względem ilościowym było ich najwięcej w jednostkach o kapitałach od 20 do 40 mln zł.

Tabela 6

Pożyczki windykowane a wielkość posiadanego kapitału (w %)

Wyszczególnienie	Do 3 mln zł	Od 3 do 10 mln zł	Od 10 do 20 mln zł	Od 20 do 40 mln zł	Powyżej 40 mln zł
Udział windykowanych pożyczek w portfelu pożyczek aktywnych według:					
– liczby	19,5	12,7	9,1	2,3	9,6
– wartości	6,3	9,4	8,3	9,5	5,6
Udział pożyczek straconych w portfelu pożyczek aktywnych według:					
– liczby	3,7	2,8	1,4	6,7	1,4
– wartości	6,6	0,7	1,1	2,5	0,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZPF.

4. Dalsze kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych

Najważniejszym dokumentem określającym kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych jest dokument pt. *Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009–2013* opublikowany przez Ministerstwo Gospodarki¹⁷. Określone w nim kierunki działań są zgodne z najważniejszymi dokumentami, jak:

- *Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007–2015* – priorytet *Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki* – poprzez działania zmierzające do rozwoju instrumentów finansowania małych i średnich przedsiębiorstw, w tym tych świadczonych przez fundusze pożyczkowe.
- *Kierunki zwiększenia innowacyjności gospodarki na lata 2007–2011* – priorytet *Kapitał na innowacje* – poprzez działania wspierające realizację *Krajowego Programu Reform na lata 2008–2011*.
- *Plan stabilności i rozwoju – wzmocnienie gospodarki wobec światowego kryzysu finansowego* – poprzez realizację celów i zamierzeń w zakresie wsparcia dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

W dokumencie tym określono następujące cele rozwoju systemu funduszy pożyczkowych:

- zapewnienie lepszego dostępu do finansowania, głównie mikroprzedsiębiorcom, starterom i firmom znajdującym się w fazie rozwoju,
- opracowanie i wdrożenie standardów funkcjonowania funduszy pożyczkowych,
- stworzenie i wdrożenie systemu monitoringu,
- zapewnienie nadzoru nad wykorzystaniem środków publicznych,
- zachęcanie samorządów terytorialnych do wspierania funduszy wchodzących w skład systemu,
- opracowanie i wdrożenie systemu weryfikacji i podnoszenia kompetencji pracowników funduszy.

Cała Polska gospodarka, w tym także instytucje finansowe, jak fundusze pożyczkowe, stoją przed wyzwaniami określanymi jako dążenie do wzrostu

¹⁷ Wersja przyjęta przez Radę Ministrów 3 lutego 2009 r. została uzupełniona o Dokument zmieniający Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009–2013, przyjęty przez Radę Ministrów 22 lutego 2011 r. i stanowi on wersję ostateczną.

konkurencyjności i innowacyjności oraz gospodarki opartej na wiedzy¹⁸. Jednak dynamicznie zmieniające się warunki prowadzenia działalności gospodarczej dla przedsiębiorstw wymagają systemowego dostosowywania funkcjonowania instytucji finansowych m.in. w zakresie udzielanych pożyczek. Zapoczątkowane w okresie 2004–2006 cele rozwoju funduszy pożyczkowych związane z kształtowaniem otoczenia instytucjonalnego były kontynuowane w perspektywie finansowej lat 2007–2013. Z kolei polityka określona w perspektywie lat 2014–2020 jest nakierowana na dalszą poprawę dostępu zwłaszcza mikro i małych przedsiębiorstw do zewnętrznych źródeł finansowania za pośrednictwem funduszy pożyczkowych. Aby cel ten mógł zostać zrealizowany konieczne jest podjęcie odpowiednich działań o charakterze organizacyjnym oraz ekonomicznym np.: 1) opracowanie i wdrożenie wysokich standardów usług świadczonych małym i średnim przedsiębiorstwom przez fundusze bez względu na miejsce ich lokalizacji i obszar działania; 2) zapewnienie większej przejrzystości procedur i kryteriów udzielania pożyczek; 3) rozwój funduszy poprzez wykorzystanie Regionalnych Programów Operacyjnych; 4) wprowadzenie aktów normatywnych według wzoru stosowanego w innych krajach. Wszystkie podejmowane działania powinny zapewnić efekt synergii oraz optymalne wykorzystanie potencjału funduszy pożyczkowych i poręczeniowych.

Należy także zauważyć, że obserwuje się systematyczny wzrost kapitałów, którymi dysponują fundusze, w dużym stopniu przyczyniły się do tego fundusze unijne. W okresie programowania 2004–2006 przede wszystkim ze środków Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP). Wartość tych środków wzrosła od 31 grudnia 2005 roku do 30 czerwca 2008 roku z 57,4 mln zł do 324,3 mln zł, natomiast w perspektywie finansowej lat 2007–2013 przede wszystkim ze środków Regionalnych Programów Operacyjnych.

Należy pamiętać, że fundusze pożyczkowe realizują zadania i cele, które przyczyniają się do rozwoju przedsiębiorczości w Polsce, gdyż są to podmioty, które nie działają w celu osiągnięcia zysku, natomiast jeśli go wypracują to przekazują go na cele statutowe. Aczkolwiek każdego typu instytucje także

¹⁸ Tematyka jest poruszana w wielu publikacjach, zob. szerzej np.: G. Gromada, M. Matusiak, M. Nowak (red.), *Innowacje i przedsiębiorczość dla przyszłości*, SOOIPP – Annual 2006, Łódź–Poznań–Warszawa–Wrocław 2006; J. Griffiths, E. Książek, T. Wiśniewski, W. Przygocki, *Budowanie gotowości inwestycyjnej innowacyjnych pomysłów biznesowych*, PARP, Warszawa 2011; M. Bąk, P. Kulawczuk, *Warunki skutecznej współpracy pomiędzy nauką a przedsiębiorstwami*, Warszawa 2009; E. Dąbrowska, W. Halbersztadt, *Współpraca inwestorów wysokiego ryzyka z ośrodkami innowacji*, PARP, Warszawa 2011.

i fundusze pożyczkowe mają swoje wady i zalety¹⁹. Fundusze pożyczkowe udzielają pożyczek tym podmiotom, których działalność jest obciążona zazwyczaj wysokim ryzykiem, gdyż przedsiębiorcy ci zwykle nie posiadają np. historii kredytowej czy odpowiednich zabezpieczeń. W związku z tym ich efektywne funkcjonowanie będzie możliwe tylko wówczas, gdy będą miały odpowiednie zaplecze kapitałowe. Istotne jest także wspieranie rozwoju tych instytucji poprzez działania o charakterze merytorycznym, np. w zakresie rozwoju i doskonalenia posiadanych kompetencji pracowników funduszy (np. szkolenia).

5. FUNDUSZE PORĘCZENIOWE W POLSCE

Najważniejszym celem działania funduszy poręczeniowych jest ułatwienie mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom dostępu do zewnętrznych źródeł kapitału w postaci poręczenia. Działalność tych instytucji wspiera tym samym rozwój lokalnej i regionalnej przedsiębiorczości oraz wpływa pozytywnie na całą gospodarkę poprzez wzrost jej konkurencyjności i innowacyjności. Ogółem w Polsce funkcjonowało 55 funduszy poręczeniowych, zdecydowanie najwięcej było ich w województwach śląskim oraz warmińsko-mazurskim (po 6), a najmniej w województwach lubelskim, opolskim oraz świętokrzyskim (po 1).

W początkowej fazie powstawania funduszy (lata 90.) najpopularniejszą formą prawną była organizacja pozarządowa (53% w formie stowarzyszeń i 23% w formie fundacji). Wraz ze zmianą przepisów dotyczących zasad funkcjonowania spółek prawa handlowego, w wyniku których na rynku pojawiły się nowe źródła pozyskiwania kapitału (np. fundusze unijne), wymagające od funduszy prowadzenia działalności w formie spółek kapitałowych, struktura uległa zmianie w 2012 roku – dominowały przede wszystkim te prowadzone w formie spółek kapitałowych (54% Sp. z o.o., 21% spółka akcyjna), z kolei organizacje pozarządowe stanowiły łącznie ok. 21%. Należy zauważyć, że pojawiły się także nowe formy prawne, przede wszystkim zakłady budżetowe jednostek samorządu terytorialnego, jednak ich udział wynosi zaledwie 4%.

¹⁹ Sz. Piotrowski, M. Filipowska, *Wady i zalety dotacji bezwrotnej w perspektywie alternatywnych instrumentów finansowych wspierania innowacyjności i rozwoju MŚP*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, Zeszyty Naukowe nr 1 2012, t. I, s. 195–206.

Mapa 2

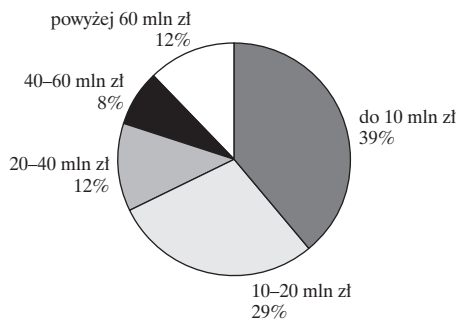
Liczba funduszy poręczeniowych w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu: *Ośrodki innowacji...*, *op. cit.*

Rysunek 8

Struktura funduszy poręczeń kredytowych według wysokości kapitału

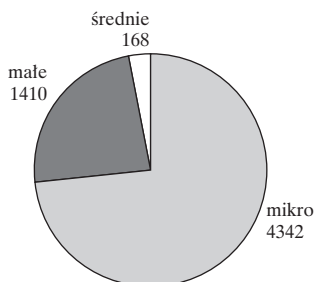

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu: *Ośrodki innowacji...*, *op. cit.*

Z danych wynika, że łączny kapitał poręczycielski wszystkich funkcjonujących w Polsce funduszy poręczeniowych w 2011 roku wyniósł nieco ponad 1 mld zł. Prawie 70% udziału w rynku mają podmioty, których kapitał wynosi do 20 mln zł (por. rysunek 8). Jednym z dostępnych sposobów powiększania kapitałów są środki unijne, z których instytucje poręczeniowe chętnie korzystają. Wzrost kapitałów w 2011 roku w odniesieniu do 2010 roku wyniósł ok. 80 mln zł. Wynikał on głównie z uzyskiwania wsparcia unijnego w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych czy też inicjatywy JEREMIE na podniesienie kapitału poręczeniowego i rozszerzenie zakresu swoich usług²⁰.

Rysunek 9

Liczba kredytów/pożyczek udzielonych przedsiębiorcom
na podstawie umowy poręczeń – inicjatywa JEREMIE

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu z postępu wdrażania Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007–2013, MRR, Warszawa 2012.

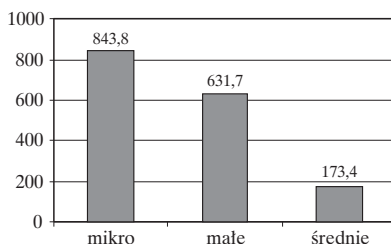
Ostatecznym odbiorcom (czyli przedsiębiorcom) na podstawie umowy poręczeń udzielono 5920 kredytów/pożyczek o wartości ponad 1,6 mld zł. Zdecydowaną największą wśród nich grupę stanowiły mikrofirmy, których udział w łącznej liczbie zawartych umów wyniósł ok. 73%, a w wartości ponad 51%. Należy także zauważyć, że wystąpiła zależność (zarówno pod względem ilości, jak i wartości) – wraz ze wzrostem ilości zatrudnionych w firmie

²⁰ Program JEREMIE (*Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*) działał w perspektywie finansowej 2007–2013. Najpierw środki przekazano do wyodrębnionego funduszu powierniczego zarządzanego przez wyspecjalizowanego menedżera. Następnie były transferowane do małych i średnich przedsiębiorstw, z wykorzystaniem pośredników finansowych (np. banków, funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, funduszy *venture capital*, itp.). We wszystkich województwach wdrażających zwrotne instrumenty wsparcia skierowane do przedsiębiorców, pośrednicy finansowi uruchomili dwa rodzaje produktów: pożyczki oraz poręczenia.

osób malała liczba i wartość zawieranych umów. Aktywność poszczególnych przedsiębiorców w ubieganiu się o poręczenia jest różnorodna w całej Polsce i uzależniona od wielu czynników, np.: ilości funduszy poręczeniowych w okolicy przedsiębiorcy, sytuacji ekonomiczno-finansowej firmy, skłonności do podejmowania inwestycji – rysunki 9 i 10.

Rysunek 10

**Wartość kredytów/pożyczek udzielonych przedsiębiorcom
na podstawie zawartych umów poręczeń – inicjatywa JEREMIE (w mln zł)**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu z postępu wdrażania..., *op. cit.*

Tabela 7

**Kredyty/pożyczki udzielone przedsiębiorstwom na podstawie zawartych
umów poręczeń – JEREMIE – ujęcie regionalne**

Województwo	Kredyty/pożyczki udzielone przedsiębiorstwom	
	liczba	wartość (w mln zł)
Dolnośląskie	428	78,9
Kujawsko-Pomorskie	482	249,1
Lubelskie	148	97,0
Lubuskie	92	27,2
Łódzkie	59	5,7
Małopolskie	38	14,2
Mazowieckie	73	23,8
Opolskie	77	20,0
Podkarpackie	108	25,8
Podlaskie	285	94,8
Pomorskie	525	129,1
Śląskie	92	33,9

Województwo	Kredyty/pożyczki udzielone przedsiębiorstwom	
	liczba	wartość (w mln zł)
Świętokrzyskie	54	22,5
Warmińsko-Mazurskie	268	47,6
Wielkopolskie	2272	625,7
Zachodniopomorskie	919	153,5
Razem	5 920	1 648,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu z postępu wdrażania..., *op. cit.*

Z danych zaprezentowanych w tabeli 7 wypływa wiele wniosków:

- Najwięcej, bo ponad 38% umów zawarto z przedsiębiorcami z województwa wielkopolskiego o wartości wynoszącej prawie 38% wszystkich przedsięwzięć.
- Znaczną ilość umów wykonywali także przedsiębiorcy z województwa zachodniopomorskiego (tj. 919), jednak o stosunkowo niskiej wartości.
- Niewiele umów realizowały podmioty gospodarcze z Mazowsza.
- Ogółem średnia jednostkowa wartość zawartej umowy w całej Polsce wyniosła 278,5 tys. zł, jednak w ośmiu regionach kraju była ona niższa niż średnia.
- Umowy o najwyższej średniej jednostkowej wartości były zawarte z beneficjentami z województw lubelskiego oraz kujawsko-pomorskiego (odpowiednio: 655,4 tys. zł, 516,8 tys. zł).

Pomoc ze środków konkretnego regionalnego programu operacyjnego, która może być udzielana mikro, małym lub średnim przedsiębiorcom, najczęściej ma charakter pożyczki albo poręczenia kredytowego na inwestycje realizowane na obszarze województwa objętego tym programem. Pomoc ta może być udzielana jako²¹:

- 1) pomoc *de minimis*;
- 2) regionalna pomoc inwestycyjna, pomoc na prace przygotowawcze i usługi doradcze związane z przygotowaniem nowej inwestycji oraz pomoc na usługi doradcze związane z realizacją nowej inwestycji;
- 3) pomoc dla nowo utworzonych mikroprzedsiębiorców i małych przedsiębiorców;

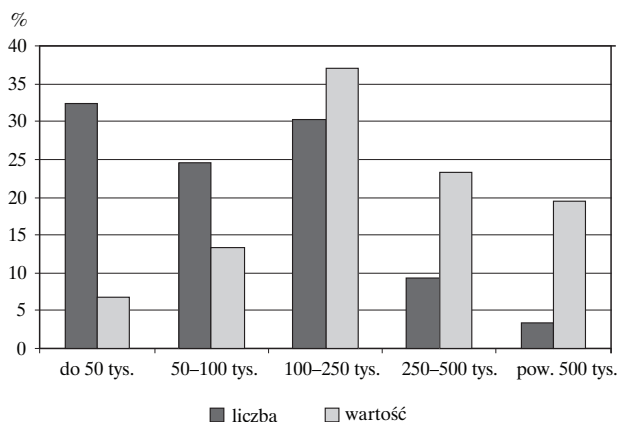
²¹ Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 26 października 2011 r. w sprawie udzielania pomocy ze środków instrumentów inżynierii finansowej w ramach regionalnych programów operacyjnych (Dz.U. 2011, Nr 245, poz. 1461).

- 4) pomoc na usługi doradcze;
- 5) pomoc na udział w targach.

Fundusze poręczeniowe udzielały poręczeń głównie na rzecz banków, znikomy udział w całym portfelu miały te dla funduszy pożyczkowych. Taka struktura nie wynika z niechęci współpracy funduszy pożyczkowych z poręczeniowymi, ale jest podyktowana ograniczeniami prawnymi (interpretacja w zakresie niedopuszczalnego podwójnego finansowania). Najwięcej poręczeń pod względem ilościowym w odniesieniu do całego portfela udzielono o wartości do 50 tys. zł oraz od 100 do 250 tys. zł (w granicach 30–32%). Jednocześnie wartość tych drugich miała najwyższy udział wśród wszystkich (ok. 37%) a tych pierwszych najniższy (tj. 6,8%) (por. rysunek 11).

Rysunek 11

Struktura liczby i wartości poręczeń dla przedsiębiorców (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu: *Ośrodki innowacji...*, *op. cit.*

Należy także podkreślić, że ponad połowa udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeniowe nie przekroczyła wartości 100 tys. zł. Największą wartość poręczeń uzyskały kredyty obrotowe i inwestycyjne (odpowiednio: 75% i 19%). Natomiast w odniesieniu do branż to najczęściej poręczano zobowiązania przedsiębiorców z branży transportowej (40%) oraz handlu (32%), a najrzadziej z produkcji i budownictwa (po 12%).

Ważnym źródłem informacji na temat funduszy poręczeniowych jest Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych (KSFP), które publikuje dane w postaci raportów, jednak są one dostępne ze znacznym opóźnieniem (na

początku 2014 roku dysponowano danymi za 2011 rok). W 2011 roku uzyskano szczegółowe informacje o aktywności tych instytucji od 51 podmiotów, które są członkami tego stowarzyszenia.

Tabela 8

Wybrane dane o funduszach poręczeniowych w Polsce – ujęcie regionalne

Województwo	Liczba funduszy	Kapitały (w mln zł)	Wartość udzielonych poręczeń (w mln zł)	Współczynnik poręczeń do kapitałów (w %)	Wartość na jedno przedsiębiorstwo	
					kapitałów (w zł)	poręczeń (w zł)
Dolnośląskie	5	28,8	30,8	107,08	223	238
Kujawsko-Pomorskie	6	124,0	202,3	163,18	1 536	2 506
Lubelskie	2	107,2	40,4	37,68	1 532	577
Lubuskie	1	45,8	40,8	89,04	1 060	944
Łódzkie	1	1,2	0,2	12,87	11	1
Małopolskie	4	93,1	18,1	19,48	635	124
Mazowieckie	3	88,0	114,3	129,86	321	417
Opolskie	1	17,8	12,1	68,28	483	330
Podkarpackie	2	20,3	49,9	245,43	326	799
Podlaskie	2	82,2	39,5	48,05	2 064	992
Pomorskie	4	60,4	77,7	128,61	522	710
Śląskie	5	48,1	26,2	54,55	245	134
Świętokrzyskie	2	41,2	8,2	19,88	916	182
Warmińsko-Mazurskie	5	86,6	44,1	50,91	1 621	825
Wielkopolskie	4	76,4	158,8	207,97	450	935
Zachodniopomorskie	4	114,3	105,2	92,06	1 275	1 174
Razem/ Średnia	51	1 035,4	968,7	93,56	626	585

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KSFP – Raport o funduszach poręczeniowych za 2011 r., KSFP, Warszawa 2012 r.

Z funkcjonujących 51 funduszy poręczeniowych w całej Polsce można zauważyć znaczne dysproporcje występujące pomiędzy nimi zarówno pod względem wysokości posiadanych kapitałów, jak i wartości udzielonych poręczeń.

W odniesieniu do wysokości posiadanych kapitałów można stwierdzić, że fundusze poręczeniowe funkcjonujące w województwach kujawsko-pomorskim oraz zachodniopomorskim miały najwyższe wartości, aczkolwiek w tym pierwszym regionie było ich najwięcej w Polsce, więc średnia wysokość kapitału w przeliczeniu na jeden podmiot wyniosła ok. 20 mln zł. W województwie kujawsko-pomorskim także najwyższa była wartość udzielonych poręczeń, która jednak w odniesieniu do posiadanych kapitałów znalazła się na trzecim miejscu w Polsce.

Aktywność poszczególnych funduszy została wyrażona poprzez współczynnik poręczeń do kapitałów (mierzony ilością udzielonych poręczeń w odniesieniu do posiadanych kapitałów), dzięki czemu zarysował się interesujący obraz dla wszystkich instytucji. Średnia wysokość tego współczynnika dla całej Polski wynosi ok. 93%, jednak fundusze poręczeniowe funkcjonujące na Podkarpaciu oraz w Wielkopolsce były najbardziej aktywne i w wyniku tego przekroczyły tę wysokość ponad dwukrotnie (odpowiednio: 245% i 207%), natomiast w województwie łódzkim wartość ta była ponad siedmiokrotnie niższa od średniej i wyniosła zaledwie 12%. Ogółem powyżej średniej krajowej znalazło się zaledwie sześć województw. W trzech województwach współczynnik udzielonych poręczeń do kapitałów był najniższy na tle Polski i ukształtował się w granicach 12–20% (województwa: łódzkie, małopolskie, świętokrzyskie). W kolejnych pięciu regionach (województwa: lubelskie, opolskie, podlaskie, śląskie, warmińsko-mazurskie) mieścił się w granicach 37–68%, a w trzech (województwa: lubuskie, zachodniopomorskie, dolnośląskie) na poziomie 89–107%, natomiast w następnych trzech (województwa: mazowieckie, kujawsko-pomorskie, pomorskie) w przedziale 129–163%.

W nawiązaniu do wartości kapitałów przypadających na jedno przedsiębiorstwo prowadzące działalność w danym województwie również występują duże rozbieżności między poszczególnymi regionami Polski. Średnia dla kraju pod tym względem wyniosła 626 zł. W ośmiu województwach ta wartość była poniżej średniej krajowej. Przy czym najniższa w województwie łódzkim, jej wysokość była prawie 57-krotnie niższa od średniej dla kraju (tj. 11 zł), natomiast najwyższa na Podlasiu była ponad trzykrotnie wyższa od tej średniej (tj. 2064 zł). Należy także zauważyć, że w pięciu regionach Polski wartość kapitałów w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo znalazła się w przedziale od 1000 zł do 1650 zł.

Średnia wartość kapitałów w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo prowadzące działalność w Polsce wyniosła 626 zł, jednak w ośmiu regionach kraju była ona niższa. Natomiast średnia wartość udzielonych poręczeń przez fundusze w odniesieniu do liczby podmiotów gospodarczych wyniosła 585 zł i w przypadku połowy regionów była ona niższa od przeciętnej dla całego kraju.

Aktywność funduszy poręczeniowych jest m.in. uzależniona od wysokości posiadanych przez omawiane instytucje kapitałów. Należy podkreślić, że suma kapitałów 20 funduszy wynosi 81,8 mln zł i tym samym jest niższa od sumy kapitałów 6 funduszy poręczeniowych aż o 285,3 mln zł. Aczkolwiek należałoby się zastanowić czy ta proporcja jest właściwa. Z jednej strony tak, gdyż fundusze poręczeniowe funkcjonujące na lokalnych rynkach pomimo tego, że posiadają niższe kapitały pomagają przede wszystkim podmiotom najmniejszym zaliczanym do sektora mikro, których jednocześnie jest najwięcej w Polsce. Jednak z drugiej strony przedsiębiorstwa małe czy średnie (częściej te drugie) oczekują wyższego wsparcia niż mogą uzyskać od funduszu. Aby fundusz mógł udzielać wyższych poręczeń musi posiadać kapitał o odpowiedniej wysokości.

Tabela 8

**Aktywność funduszy poręczeniowych o różnym poziomie kapitałów
a wartość udzielonych poręczeń**

Wysokość kapitałów (w mln zł)	Liczba funduszy	Suma kapitałów (w mln zł)	Wartość udzielonych poręczeń w 2011 r. (w mln zł)
Do 10	20	81,8	24,4
Od 10 do 20	15	223,9	299,4
Od 20 do 40	6	170,6	295,9
Od 40 do 60	4	191,8	147,4
Powyżej 60	6	367,1	201,6
Razem	51	1 035,1	968,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowego Stowarzyszenia Funduszy Poręczeniowych.

6. Działalność poręczeniowa za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) posiada swoje udziały w 21 funduszach poręczeniowych prowadzących działalność gospodarczą w całej Polsce. Podstawowym aktem prawnym regulującym działalność poręczeniową BGK jest *ustawa o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne*²². W 2012 roku bank ten realizował

²² Ustawa z dnia 8 maja 1997 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 657 z późn. zm).

działalność poręczeniową dla podmiotów gospodarczych poprzez program rządowy *Wspieranie przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK* (określany także jako *Program Wspierania Przedsiębiorczości*). W ramach tego programu przedsiębiorcy mogli skorzystać z dwóch trybów:

1. Tryb indywidualny

- Poręczenia/gwarancje spłaty kredytu udzielane w ramach rządowego programu *Wspieranie Przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK* oraz produkty uzupełniające: Promesa poręczenia/gwarancji; Gwarancja należytego wykonania umowy; Reporęczenia.

2. Tryb portfelowy

- Poręczenia spłaty kredytu udzielane w ramach Portfelowej Linii Poręczeniowej (PLP) w ramach rządowego programu *Wspieranie Przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK*

W ramach trybu indywidualnego poręczenia/gwarancje spłaty kredytu udzielane w ramach rządowego programu *Wspieranie Przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK*. Beneficjentami tego produktu są przedsiębiorstwa, które chcą uzyskać kredyt inwestycyjny lub obrotowy przede wszystkim na realizowanie projektów współfinansowanych ze środków unijnych, projektów infrastrukturalnych czy też związanych z własnym rozwojem z wykorzystaniem środków publicznych. Z poręczenia czy gwarancji można skorzystać w bankach, z którymi BGK ma zawartą umowę o współpracy, bowiem to właśnie tam klient składa wniosek o udzielenie poręczenia/gwarancji. Takie umowy o współpracy zostały zawarte z sześcioma bankami²³.

Jest to produkt, który pozwala na częściowe zabezpieczenie kredytu maksymalnie do 80% kwoty kredytu. Minimalna kwota poręczenia czy gwarancji nie może być niższa niż 3 500 000 zł i wyższa niż 10 000 000 euro²⁴. Należy także zaznaczyć, że poręczenia/gwarancje nie obejmują odsetek ani pozostałych kosztów związanych z udzieleniem kredytu i są równe okresowi kredytowania (dopuszczalne jest jego wydłużenie maksymalnie o 3 miesiące).

Oczywiście udzielenie poręczenia czy też gwarancji jest związane z opłatą prowizyjną, którą pobiera Bank Gospodarstwa Krajowego. Jest ona pobierana z góry za okresy roczne, naliczona procentowo od kwoty poręczenia/gwarancji

²³ Banki współpracujące to: Bank Ochrony Środowiska S.A., PKO BP S.A., Bank Spółdzielczy w Jastrzębiu Zdroju, DZ BANK AG S.A. Oddział w Polsce, SGB-Bank S.A., Bank HSBC, Bank Polska S.A.

²⁴ Równowartość w zł przeliczona jest według kursu średniego waluty ogłoszonego w danym roku budżetowym przez NBP. W 2014 roku wartość dla jednostkowego poręczenia/gwarancji spłaty kredytu nie może być wyższa niż 41 631 000 zł.

gwarancji spłaty kredytu aktualnej na początku roku poręczenia/gwarancji. Jeśli jest to okres krótszy niż rok to obowiązuje wysokość 1/12 opłaty rocznej. W tabeli 9 przedstawiono zmiany w wysokości pobieranych opłat i prowizji, która w pierwszym okresie (dla umów zawartych do 31 maja 2011 r.) była uzależniona od wysokości marży banku, a następnie od klasy ryzyka wyznaczanego zgodnie z metodologią badania zdolności kredytowej BGK właściwą dla danego rodzaju wnioskodawcy (im wyższe ryzyko, tym wyższa prowizja).

Tabela 9

Wysokość prowizji pobieranych przez BGK od udzielonych poręczeń/gwarancji

Poręczenie			Gwarancja		
Umowy zawarte			Umowy zawarte		
Do maja 2011 r.	od 1 czerwca 2011 r. do 16 sierpnia 2013 r.	od 17 sierpnia 2013 r.	do maja 2011 r.	od 1 czerwca 2011 r. do 16 sierpnia 2013 r.	od 17 sierpnia 2013 r.
–	–	3,8% mikro*	–	–	3,8% mikro*
2%, jeśli marża kredytu \leq 5,0%	1,6% – 1 i 2 klasa ryzyka	1,6% – 1 i 2 klasa ryzyka	2%, jeśli marża kredytu \leq 5,0%	2,0% – 1 i 2 klasa ryzyka	2,0% – 1 i 2 klasa ryzyka
3%, jeśli marża kredytu $>$ 5,0%	2,0% – 3 klasa ryzyka	2,0% – 3 klasa ryzyka	3,5%, jeśli marża kredytu $>$ 5,0%	2,4% – 3 klasa ryzyka	2,4% – 3 klasa ryzyka
	2,8% – 4 klasa ryzyka	2,8% – 4 klasa ryzyka		3,4% – 4 klasa ryzyka	3,4% – 4 klasa ryzyka

* W przypadku wnioskodawcy będącego mikro, małym lub średnim przedsiębiorcą zgodnie z załącznikiem nr I do rozporządzenia Komisji Europejskiej (WE) nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych Dz. Urz. UE L 214 z 9 sierpnia 2008 r., s. 3).

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabeli opłat i prowizji Banku BGK.

Poza opłatą roczną bank pobiera także prowizję za rozpatrzenie wniosku w wysokości 1000 zł, zgodnie z taryfą opłat i prowizji, która w przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku pomniejsza wartość opłaty prowizyjnej za pierwszy rok udzielenia zabezpieczenia oraz 250 zł za każdorazową zmianę obowiązujących warunków. Do najważniejszych zabezpieczeń poręczenia/

gwarancji spłaty kredytu należy: 1) weksel własny *in blanco* z klauzulą „bez protestu”, 2) oświadczenie o poddaniu się egzekucji. Bank Gospodarstwa Krajowego może także wystąpić o dodatkowe zabezpieczenia, jeśli uzna, że ryzyko jest zbyt wysokie.

Uzupełnieniem tego produktu, z którego mogą skorzystać przedsiębiorcy, jest promesa, gwarancja oraz reporeczenie. Pierwsza udzielana jest na maksymalnie trzymiesięczny okres. Opłata wynosi 1000 zł za rozpatrzenie wniosku. Natomiast gwarancja jest udzielana przez oddział BGK na wniosek przedsiębiorcy i stanowi zabezpieczenie na wypadek gdyby przedsięwzięcie nie zostało zrealizowane zgodnie z umową. Okres wydawania gwarancji ustalany jest indywidualnie i wynika z umowy będącej przedmiotem gwarancji. Od tej usługi także pobierane są opłaty: (1) jednorazowa opłata prowizyjna w wysokości 0,4% kwoty gwarancji (za każdy rozpoczęty trzymiesięczny okres jej obowiązywania); (2) opłata za rozpatrzenie wniosku 1000 zł; (3) za każdorazową zmianę obowiązujących warunków 250 zł. Z kolei reporeczenie jest kolejnym dodatkowym instrumentem oferowanym przez BGK w ramach rządowego programu *Wspieranie Przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK*. Z takiej usługi bezpośrednio korzystają banki oraz fundusze poręczeniowe, a pośrednio przedsiębiorcy. Bank Gospodarstwa Krajowego przejmuje na siebie część ryzyka związanego z udzielanymi przez te instytucje poręczeniami. Maksymalna kwota limitu reporeczenia została ustalona na poziomie 20 mln zł, natomiast wysokość jednostkowego reporeczenia może wynosić maksymalnie 50% kwoty poręczenia udzielonego przez Fundusz na okres nie dłuższy niż 68 miesięcy. To fundusz poręczeniowy lub bank samodzielnie decydują i kwalifikują poręczenia do portfela reporeczonego przez BGK. Opłata prowizyjna ustalana jest procentowo od jednostkowego poręczenia objętego reporeczeniem i wynosi rocznie minimum 1,6% kwoty objętej jednostkowym reporeczeniem oraz 1000 zł jednorazowej opłaty za rozpatrzenie wniosku. Reporeczeniem objęty jest portfel poręczeń Funduszu poręczeniowego do wysokości przyznanego przez BGK limitu reporeczenia. Zgodnie z danymi w sprawozdaniu finansowym BGK za 2012 rok ten limit zaangażowań wyniósł niespełna 71%.

Tryb portfelowy oznacza, że bank kredytujący, na podstawie zawartej z BGK umowy, samodzielnie podejmuje decyzję o objęciu kredytu poręczeniem Banku Gospodarstwa Krajowego. Z punktu widzenia przedsiębiorstwa, które chce skorzystać jednocześnie z kredytu i poręczenia, jest to wygodna forma, gdyż skorzystanie z poręczenia spłaty kredytu udzielanego w ramach Portfelowej Linii Poręczeniowej (PLP) rządowego programu *Wspierania Przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK* daje taką możli-

wość uczynienia tego w tym samym czasie i w jednym miejscu. Oczywiście tak jak w poprzednim wypadku beneficjentami mogą być przedsiębiorcy z sektora MSP, jednak muszą oni sprawdzić, czy bank daje im taką możliwość.

Poręczeniem mogą zostać objęte kredyty w złotych, które nie zostały jeszcze uruchomione: obrotowe na okres maksymalnie 3 lat oraz inwestycyjne na maksymalnie 10 lat. Kwota jednostkowego poręczenia może wynieść od 100 tys. zł do 3,5 mln zł, jednak nie może ona stanowić więcej niż 60% kwoty kredytu. Jednemu kredytobiorcy nie można udzielić poręczeń wyższych niż 3,5 mln zł. Dodatkowo usługa może zostać objęta gwarancją na maksymalny okres 39 miesięcy. Wysokość opłaty prowizyjnej jest zgodna z tabelą opłat i prowizji BGK i jest uzależniona od wysokości marży oraz pobierana z góry za okresy roczne, i wynosi:

- 1,6% rocznie, jeśli marża kredytowa jest nie większa niż 4,0%
- 2,0% – jeśli marża kredytowa jest większa niż 4,0%
- 1,6% – jeśli poręczenie dotyczy kredytu udzielanego bez określenia marży kredytowej w przypadku np.: m.in. kredytu preferencyjnego lub z dopłatami.

Umowa o współpracy pomiędzy instytucjami a BGK zawiera m.in. roczną kwotę limitów poręczeń/gwarancji, jakie może udzielić dany podmiot. Z danych BGK wynika, że na koniec 2012 roku bank posiadał 6 umów Portfelowej Linii Poręczeniowej (PLP), w ramach których przyznano limity w łącznej wysokości 223,5 mln zł. Jednak pod koniec 2012 roku rozszerzono ofertę produktową o Portfelową Linie Gwarancyjną (PLG), czyli gwarancje portfelowe na warunkach nie zawierających komponentów pomocy publicznej. Miało to być rozwiązanie przejściowe przed planowanym uruchomieniem gwarancji portfelowych na warunkach pomocy *de minimis* (PLD). W związku z tym do końca 2012 roku zawarto umowę z jednym bankiem z limitem 30 mln zł. Ponadto ze sprawozdań wynika, że w 2012 roku Bank Gospodarstwa Krajowego udzielił w ramach Programu Wspierania Przedsiębiorczości 16 poręczeń/gwarancji w trybie indywidualnym na łączną kwotę 9,6 mln zł oraz 258 poręczeń w trybie portfelowym na łączną kwotę 81,8 mln zł.

PODSUMOWANIE

Ocena działalności instytucji otoczenia biznesu w Polsce (do których zaliczamy fundusze poręczeniowe) w zasadzie pozwala na dokonanie ich podziału na trzy poziomy: krajowy, wojewódzki i lokalny. Pierwszy poziom

stanowią takie instytucje, jak np.: Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości czy Bank Gospodarstwa Krajowego. Drugi poziom to instytucje wspierające przedsiębiorczość na poziomie regionalnym. Należą do nich m.in. Urzędy Marszałkowskie, Regionalne Instytucje Finansujące, wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy, regionalne agencje rozwoju przedsiębiorczości oraz regionalne fundusze pożyczkowe. Na poziomie lokalnym funkcjonują instytucje zarejestrowane w Krajowym Systemie Usług, w tym m.in. Punkty Konsultacyjne, ośrodki Enterprise Europe Network, Fundusze Poręczeń Kredytowych, Fundusze Pożyczkowe, inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii i inne. W związku z tym fundusze poręczeń kredytowych zaliczane są do lokalnych ośrodków wspierania przedsiębiorczości. Ważnym elementem składowym regionalnego poziomu funkcjonowania instytucji biznesu są instytucje tworzące Regionalny System Innowacji (RSI)²⁵.

Należy pamiętać, że działalność wszystkich instytucji otoczenia biznesu, w tym także funduszy poręczeniowych, jest uzależniona od wielu czynników zewnętrznych (np. regulacje normatywne) oraz wewnętrznych (np. odpowiednio wykwalifikowani pracownicy). Działalność takich instytucji jest niezbędnym elementem przyczyniającym się do łatwiejszego korzystania przedsiębiorców z sektora MSP z tego rodzaju usług.

BIBLIOGRAFIA

- Analiza możliwości zastosowania zwrotnych mechanizmów finansowania inwestycji w perspektywie 2014–2020 w woj. śląskim*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa grudzień 2012 r.
- Badanie rynku wybranych usług wspierających rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w Polsce*, PSDB Sp. z o.o., Quality Watch Sp. z o.o., ASM Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o., PARP, Warszawa 2010.
- Bartkowiak B., *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw*, CeDeWu, wyd. I, Warszawa 2009.
- Bąk M., Kulawczuk P., *Warunki skutecznej współpracy pomiędzy nauką a przedsiębiorstwami*, Warszawa 2009.
- Dąbrowska E., Halbersztadt W., *Współpraca inwestorów wysokiego ryzyka z ośrodkami innowacji*, PARP, Warszawa 2011.

²⁵ Szerzej: A. Świadek, *Regionalne systemy innowacji w Polsce*, Difin, Warszawa 2011

Dokument zmieniający Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009–2013 przyjęty przez Radę Ministrów 22 lutego 2011 r.

Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2012 roku, GUS, Warszawa 2013.

Ekspertyza dotycząca uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz system prawnoinstytucjonalnego wdrażania instrumentów inżynierii finansowej w Polsce Wschodniej, PAG Uniconsult Sp. z o.o., Warszawa 2010.

Filipiak B., Ruszała J., *Instytucje otoczenia biznesu. Rozwój, wsparcie, instrumenty*, Difin, Warszawa 2009.

Gajewski M., Kiliański T., Szczucki T., *Zasady organizacji i funkcjonowania funduszy poręczeń kredytowych*, PFPiR MSP, Radom 2000.

Gorzelał G., *Obszary problemowe, jako adresat polityki regionalnej – doświadczenia polskie i międzynarodowe*, [w:] *Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych – Wybór referatów konferencyjnych*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa maj 2011 r.

Griffiths J., Książek E., Wiśniewski T., Przygocki W., *Budowanie gotowości inwestycyjnej innowacyjnych pomysłów biznesowych*, PARP, Warszawa 2011.

Gromada G., Matusiak M., Nowak M. (red.), *Innowacje i przedsiębiorczość dla przyszłości*, SOOIPP – Annual 2006, Łódź–Poznań–Warszawa–Wrocław 2006.

Grosse T.G., *Cele i zasady polityki regionalnej państwa, ekspertyza dla MRR na temat Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009.

Kaczor T., Mackiewicz-Łyziak J., Michniewicz M., Socha R., Soszyński K., *Wpływ realizacji polityki spójności na kształtowanie głównych wskaźników dokumentów strategicznych NPR 2004–2006 i NSS 2007–2013. Raport końcowy 2009*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Prevision, Gdańsk, Warszawa lipiec 2009 r.

Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009–2013, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011.

Kierunki zwiększenia innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013, Ministerstwo Gospodarki – Departament Rozwoju Regionalnego z dnia 27 kwietnia 2006 r.

Krajowy Program Reform na lata 2008–2011 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej, Ministerstwo Gospodarki z dnia 18 listopada 2008 r.

Matejun M. (red.), *Wspomaganie i finansowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2012.

- Matusiak K.B. (red.), *Rozwój lokalnych systemów wspierania przedsiębiorczości*, MGiP, Warszawa 2005.
- Matusiak K.B., Mażewska M., Banisch R., *Budowa Skutecznego Otoczenia Innowacyjnego Biznesu w Polsce*, PARP, Warszawa 2011.
- Piotrowski Sz., Filipowska M., *Wady i zalety dotacji bezzwrotnej w perspektywie alternatywnych instrumentów finansowych wspierania innowacyjności i rozwoju MŚP*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, Zeszyty Naukowe nr 1, 2012, t. I.
- Plan stabilności i rozwoju – wzmocnienie gospodarki wobec światowego kryzysu finansowego.*
- Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009 r.
- Raport *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w 2009*, Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości, Warszawa 2009.
- Raport *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w 2012*, Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości, Warszawa 2009.
- Raport o Rynku funduszy pożyczkowych w Polsce w 2012 r.*, Polski Związek Funduszy Pożyczkowych.
- Raport za 2012 z postępu wdrażania Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007–2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013.
- Raport o stanie sektora MSP 2011–2012, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2013.
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie udzielania pomocy na wzmocnianie potencjału instytucji otoczenia biznesu w ramach regionalnych programów operacyjnych (zaktualizowane przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju dnia 18 grudnia 2013 r.) przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w ramach regionalnych programów operacyjnych.
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 26 października 2011 r. w sprawie udzielania pomocy ze środków instrumentów inżynierii finansowej w ramach regionalnych programów operacyjnych (Dz.U. 2011, Nr 245, poz. 1461).
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 26 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania pomocy przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w ramach regionalnych programów operacyjnych.
- Rozporządzenie (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

- Skowronek-Mielczarek A., *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, SGH, Warszawa 2013.
- Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015, 29 listopada 2006 r.
- Ustawa z dnia 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne (Dz.U. z 2012 r., poz. 657 z późn. zm).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2006, Nr 227, poz. 1658).
- Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2007–2011*, GUS, Warszawa 2013.
- Załącznik nr I do rozporządzenia Komisji Europejskiej (WE) nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych Dz. Urz. UE L 214 z 09.08.2008).

FUNDUSZE POŻYCZKOWE I PORĘCZENIOWE DLA PRZEDSIĘBIORSTW

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę funkcjonowania wybranych zwrotnych instrumentów wspierania rozwoju przedsiębiorstw (fundusze pożyczkowe oraz poręczeniowe). W przypadku tych pierwszych ich niewątpliwą zaletą jest możliwość wielokrotnego wykorzystywania. Natomiast w przypadku funduszy poręczeniowych można stwierdzić, że pomimo, iż funkcjonuje ich zaledwie 55, to ich działalność jest zauważalna i często niezbędna głównie dla firm z sektora MSP. Można także stwierdzić, że rynek ten w Polsce jest w fazie intensywnego rozwoju. Możliwość podnoszenia jakości i rodzajów świadczonych usług jest widoczna szczególnie od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, bowiem, jak wynika z zaprezentowanych w artykule danych, instytucje te wykorzystują w tym celu właśnie środki unijne.

LOAN AND GUARANTEE FUNDS FOR ENTERPRISES

Summary

The article discusses the issue of selected repayable financial instruments for supporting the development of enterprises (loan and guarantee funds). In the case of the former, their unquestionable advantage is a possibility of reusing the funds several times. In the case of guarantee funds, one can state that although there are only 55 of them, their operations are visible and often essential, especially for small and medium enterprises. It can be also stated that this market in Poland is developing intensively. The possibility of improving the quality and variety of provided services has been taking place especially since the accession of Poland to the European Union because, in accordance with the data presented in the article, the institutions use the EU resources to that end.

КРЕДИТНЫЕ И ГАРАНТИЙНЫЕ ФОНДЫ ДЛЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ

Резюме

В статье освещена проблематика функционирования выбранных инструментов обратной связи, поддерживающих развитие предприятий (кредитные и гарантийные фонды). Если говорить о кредитных фондах, их несомненным преимуществом является возможность многократного использования, в случае же гарантийных фондов можно утверждать, что, хотя функционируют только 55 из них, их деятельность заметна и зачастую необходима, в особенности для учреждений сектора Министерства казначейства. Можно также утверждать, что этот рынок в Польше находится в фазе интенсивного развития. Возможность повышения качества и разнообразия оказываемых услуг особенно видна с момента вступления Польши в Евросоюз, поскольку, как следует из представленных в статье примеров, данные учреждения используют для этой цели именно фонды ЕС.